

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สถานการณ์ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การบริหารงานของรัฐทั้งภายในและต่างประเทศมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการปรับเปลี่ยนบทบาทของสังคม โดยนำหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาลมาใช้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้วางรากฐานของการพัฒนาธรรมาภิบาลของสังคมไทยซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้ 1. ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน 2. การปฏิรูประบบราชการ 3. การปฏิรูปศาลและระบบตรวจสอบ 4. การปฏิรูประบบผู้แทน 5. การปฏิรูปการศึกษา 6. การจัดการทุจริตในบ้านเมือง ในภาคราชการได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี โดยกำหนดให้ทุกหน่วยงานของรัฐได้ดำเนินการบริหารจัดการโดยยึดหลักการ 6 หลัก ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักความมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ และ 6) หลักความคุ้มค่าในการสร้างธรรมาภิบาลจำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นในทุกระดับ ระดับบุคคลคือประชาชนตระหนักว่าตนเองมีอำนาจ กล้าใช้อำนาจบนความรับผิดชอบและเป็นธรรม ระดับชุมชน คือ การประสานสิทธิ อำนาจของชุมชนเข้ากับการปกครองท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชนคือการบริหารจัดการธุรกิจเอกชนรัฐวิสาหกิจให้ตรวจสอบได้ โปร่งใส มีประสิทธิภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคม ภาคการเมืองและราชการคือการกระจายให้มีการบริหารจัดการที่ดี มีการตรวจสอบภายในและระหว่างกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (ปัญญาฉาย จินดาวงศ์ และรัชนี้ คู่ตระกูล, 2544 : 28-38)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 78 (4) ได้กำหนดให้พัฒนาระบบงานภาครัฐโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควบคู่ไปกับการปรับปรุงรูปแบบและวิธีทำงาน เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ มาตรา 78 (5) จัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่น เพื่อให้การจัดทำและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2550 : 22)

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 กำหนดให้สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเฉพาะที่เป็นโรงเรียนมีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สถานศึกษามีความเป็นอิสระ คล่องตัว สามารถบริหารและจัดการศึกษาได้สะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพตามหลักการกระจายอำนาจ และการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) โดยมุ่งให้การบริหารจัดการเบ็ดเสร็จที่สถานศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ผู้บริหารการศึกษาในฐานะที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นนิติบุคคล มีอำนาจหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการ รวมทั้งการเจตนาตีความสัญญาในนามสถานศึกษาและเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินกิจการของสถานศึกษาซึ่งต้องยึดหลักคุณธรรม หลักนิติธรรม ในการปฏิบัติงานเพื่อให้ผู้ร่วมงานเชื่อถือและยอมรับ จากการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีมาตรฐานด้านคุณธรรมจริยธรรมของข้าราชการ มีการปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจ วิธีการบริหารงานภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ มีการนำระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance) มาเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้ทั้งภาครัฐภาคธุรกิจเอกชนและประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี หรือ ธรรมภิบาล นับเป็นมิติของกระบวนการทัศน์ใหม่ของการบริหารงานภาครัฐ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การเน้นบทบาทของผู้บริหารงานภาครัฐในฐานะที่เป็นผู้ให้บริการที่มีคุณภาพสูง ตามที่ประชาชนต้องการสนับสนุนให้เกิดความเป็นอิสระในการบริหารงานแต่ละระดับมากขึ้น การบริหารงานอย่างโปร่งใสมีคุณภาพด้วยระบบธรรมาภิบาล จึงเป็นหัวใจสำคัญยิ่งของทุกองค์กรไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการหรือเอกชน ที่ต้องอาศัยการปรับตัวและเตรียมความพร้อมของประชาชน และผู้บริหารในทุกระดับ (ไชยวัฒน์ คำชูและคณะ. 2545 : 25) ธรรมภิบาลเป็นหลักคิดในการบริหารองค์กร เพื่อประกันการทุจริตคอร์รัปชันและเรื่องความไม่มีประสิทธิภาพ เป็นมิติของกระบวนการทัศน์ใหม่ในการบริหารงานภาครัฐ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การเน้นบทบาทของผู้บริหารภาครัฐในฐานะที่เป็นผู้ให้บริการที่มีคุณภาพสูง ตามที่ประชาชนต้องการ การสนับสนุนให้เกิดความเป็นอิสระ ในการบริหารงานแต่ละระดับมากขึ้น ระบบธรรมาภิบาลจึงเป็นหัวใจสำคัญยิ่งของทุกองค์กรแต่ต้องอาศัยการปรับตัวและเตรียมความพร้อมของประชาชนและผู้บริหารในทุกระดับ ระบบการศึกษาที่มีปัญหาในทุกๆระดับ ที่ผ่านมากกระบวนการการบริหารกระบวนการเรียนการสอนต้องโปร่งใส คือ การตรวจสอบได้และอธิบายได้ทุกขั้นตอนต้องมีผู้รับผิดชอบ นอกจากการบริหารและจัดการศึกษาตามอำนาจหน้าที่เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนแล้ว รัฐบาลได้มีการปฏิรูประบบราชการเพื่อบริการประชาชนให้มีความพึงพอใจในการบริการภาครัฐมากขึ้น เพื่อให้เป็นไป

ตามเจตนารมณ์ดังกล่าว สำนักนายกรัฐมนตรีจึงออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วย การสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2542 ขึ้น เพื่อให้ทุกหน่วยงานราชการถือปฏิบัติ การบริหารจัดการของสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ให้บริการการศึกษาแก่ประชาชนและสถานศึกษาของรัฐ จึงต้องนำหลักการว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า ธรรมมาภิบาล มาบูรณาการในการบริหารและจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียน ในฐานะที่เป็นนิติบุคคลหลักการดังกล่าวได้แก่ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) ความรับผิดชอบ และ 6) หลักความคุ้มค่า หลักธรรมาภิบาล อัจฉริยภาพการเข้ากับการดำเนินงานของสถานศึกษา ได้แก่ การดำเนินงานด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป ซึ่งเป้าหมายในการจัดการศึกษาคือทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี เก่ง และมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 1)

สำหรับการบริหารจัดการของสถานศึกษา ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญในการกำหนดบทบาทของครูและบุคลากรทางการศึกษาในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผู้บริหารต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากระบบเดิม โดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา และคณะครูใช้กระบวนการทางการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งรวมถึงการบริหารทรัพยากรเพื่อการศึกษาให้เกิดผลผลิตทางการศึกษาตามที่ประเทศต้องการ หน้าที่หลักของผู้บริหารสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มาตรา 39 กำหนดไว้ดังนี้ 1) บริหารกิจการของสถานศึกษา หรือส่วนราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ของทางราชการและของสถานศึกษา หรือส่วนราชการ รวมทั้งนโยบายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา หรือส่วนราชการ 2) ประสานการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้ง ควบคุมดูแลบุคลากร การเงิน การพัสดุ สถานที่ และทรัพย์สินอื่น ๆ ของสถานศึกษา หรือส่วนราชการในกิจการทั่วไป รวมทั้งการจัดทำนิติกรรมสัญญาในราชการของสถานศึกษา หรือส่วนราชการตามวงเงิน งบประมาณ ที่สถานศึกษาหรือส่วนราชการได้รับ ตามที่รับมอบหมาย 3) จัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษา หรือส่วนราชการเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่ การศึกษา 4) อำนาจหน้าที่ในการอนุมัติประกาศนียบัตร และวุฒิปัตร์ของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด และ 5) ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชามอบหมาย (มีเดย์ อีเทลลิเจนซ์. 2546 : 48-45) ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำการบริหารจะต้องปฏิบัติตนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการบริหารจัดการ และตามขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2546 โดยมีหน้าที่หลักในการส่งเสริมประสิทธิภาพในส่วนราชการของกระทรวงศึกษาธิการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการ

นำหลักการบริหารบ้านเมืองและสังคมที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงาน (คณะ
วิทยาศาสตร์, 2550 : เว็บไซต์)

การบริหารสถานศึกษาจะต้องนำระบบการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีมาใช้
เช่นเดียวกับองค์กรอื่น ๆ แต่ในสภาพปัจจุบันพบว่าปัญหาเกิดจากการบริหารงานที่ผิดพลาด ไม่
ก่อให้เกิดประโยชน์แก่โรงเรียน เช่น ปัญหาการคอร์ปชั่นในโรงเรียนเกิดความเสียหายต่อ
ภาพลักษณ์ของบุคคล องค์กรและราชการ มีเรื่องราวร้องเรียน ฟ้องขอความเป็นธรรมมีคดีความ
ที่ต้องสืบสวนสอบสวนเป็นจำนวนมาก สร้างปัญหาความขัดแย้งในองค์กรทำให้การปฏิบัติงาน
ต่าง ๆ ไม่ประสบความสำเร็จไปตามเป้าหมาย ดังจะเห็นได้จากรายงานการวิจัยคอร์ปชั่นใน
โรงเรียนของประเทศไทย โดยสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ปัญหาคอร์ปชั่นใน
โรงเรียนทำให้การบริหารงานในโรงเรียนหยุดชะงัก ล่าช้า เพราะผู้บริหารต้องเสียเวลาไปกับการ
ถูกสืบสวนสอบสวน ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือจากผู้ปกครอง แสดงถึงความไม่โปร่งใส ทำให้
โรงเรียนไม่ได้รับความร่วมมือที่ดี ประชาชนไม่ส่งบุตรหลานมาเข้าเรียน ขาดการมีส่วนร่วมจาก
ชุมชน มีการร้องเรียน ฟ้องร้อง กล่าวโทษกัน ซึ่งทำให้เกิดผลเสียหายแก่ทางราชการ ซึ่งหาก
ปล่อยทิ้งไว้จะไม่เป็นผลดีต่อการบริหารการศึกษา ตัวอย่างเช่น ในปี 2543 ร้อยละ 2.8 ของ
ครัวเรือนรวมทุกพื้นที่ที่ถูกเรียกเก็บเงินเพื่อให้บุตรหลานได้เข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ โดยเงินที่
ต้องจ่ายมีมูลค่าต่ำสุด 100 บาท และสูงสุด 60,000 บาท และโดยเฉลี่ยจ่ายมากกว่ากว่า 10,000
บาท ในกรุงเทพมหานครสัดส่วนของครัวเรือนที่ถูกเรียกเงินสูงกว่าในพื้นที่อื่น ๆ ร้อยละ 4.3 และ
โดยเฉลี่ยถูกเรียกเก็บ 20,000 บาท ในต่างจังหวัดสัดส่วนดังกล่าวลดลงเป็นร้อยละ 1.7 และโดย
เฉลี่ยต้องจ่ายประมาณ 5,000 บาท ครัวเรือนที่มีฐานะดีมีโอกาสถูกเรียกเงินสูงกว่า แต่จำนวนเฉลี่ยที่
ต้องจ่ายใกล้เคียงกันไม่ว่าครัวเรือนนั้นมีฐานะดีหรือด้อยกว่า (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการ
พลเรือน, 2544 : 1-33)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ซึ่งเป็นองค์กรในการจัดและ
ส่งเสริมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมสนับสนุนและประสานความร่วมมือทุกภาคส่วนของ
สังคมจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง เสมอภาค มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา รวมทั้ง
สร้างความเข้มแข็งในกระบวนการจัดการเรียนรู้ พัฒนาระบบการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐาน
และมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ขององค์กร ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณภาพและจัดระบบ
เทคโนโลยีสารสนเทศให้ทันสมัย ยกกระดับขีดความสามารถของผู้เรียนเต็มศักยภาพ มุ่งสู่
มาตรฐานสากล บุคลากรทางการศึกษาในสังกัดเป็นปัจจัยหลักสำคัญที่จะทำให้การขับเคลื่อนการ
จัดการศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย แต่บุคลากรบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจใน
เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา
กล่าวคือ นโยบายต่าง ๆ ของหน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไม่ประสานเป็นหนึ่งเดียว

ในด้านโครงสร้างการบริหารงานเป็นโครงสร้างที่ยังขาดบุคลากรที่ปฏิบัติงานเต็มตามกรอบ อัตรากำลัง ส่งผลต่อการให้บริการแก่ผู้บริการ การที่บุคลากรจำเป็นต้องปฏิบัติงานไม่ตรงกับ ความถนัดทำให้ขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงสู่ระบบการบริหารจัดการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์การทำงานเป็น ทีมร่วมกัน ของบุคลากรต่างวัฒนธรรมต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ อาจ ก่อให้เกิดปัญหา ประกอบกับระบบการสื่อสารของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากับสถานศึกษา ยัง มีปัญหาในระบบเทคโนโลยีที่ไม่สามารถติดต่อประสานงานได้ในบางช่วง จึงทำให้ไม่ได้ข้อมูลอย่าง รวดเร็วและถูกต้อง อีกทั้งด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรรไม่เพียงพอในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะการบริหารงานระดับหัวหน้างาน ยังมีปัญหาในการประสานงานการติดตามและ รายงานผล ปัญหาดังกล่าวนับเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งต่อการบริหารการศึกษา โดยเฉพาะการ บริหารงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งมีหน้าที่ในการควบคุมดูแลกำกับการจัดการศึกษา ของโรงเรียนต่าง ๆ ในสังกัดที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้ดำเนินไปอย่างมีคุณภาพภายใต้การ บริหารของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นปัญหาของบุคลากรที่ต้อง ร่วมมือร่วมใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจนสำเร็จลุล่วงไป เนื่องจากบุคลากรทางการศึกษาเป็น ปัจจัยหนึ่งซึ่งมีส่วนที่จะทำให้งานต่าง ๆ สำเร็จตามนโยบายของผู้บริหาร และถ้าหากผู้ปฏิบัติงาน มีความสุขและมีความพึงพอใจในการทำงาน ทำให้ส่งผลของการทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรจะใหญ่และยุ่งยากมาก ถ้าหากว่าบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน ไม่มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน แต่ปัญหาจะเล็กมากหากบุคลากรมีความสุขและพึงพอใจใน การทำงาน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารทุกระดับของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่จะทำ ให้บุคลากรทางการศึกษาเกิดความพึงพอใจในการทำงาน

อย่างไรก็ตาม การที่จะบริหารสถานศึกษาให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายดังกล่าว มีแนวทาง หรือเงื่อนไขที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรคำนึงถึง (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 1 – 29) ดังต่อไปนี้ 1) รวบรวมและจัดระบบข้อมูลสารสนเทศให้เป็นปัจจุบัน การบริหารแนวใหม่จำเป็นต้อง อย่างยิ่งที่จะต้องบริหารและตัดสินใจให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ 2) วางแผนและดำเนินงานตาม แผนที่วางไว้ มีส่วนช่วยให้ผู้บริหารมีทิศทางในการบริหารตามลำดับความสำคัญเร่งด่วนของ ปัญหาและนโยบายการบริหาร ดังนั้น ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการ วางแผน และสามารถดำเนินการบริหารให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ รวมทั้งการดำเนินการ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานตามแผน เพื่อให้การบริหารงานบรรลุตาม จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ 3) ศึกษากฎหมาย กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้องในการบริหารสถานศึกษา ที่เป็นนิติบุคคลผู้บริหารมีอำนาจบริหารอย่างอิสระ ขณะเดียวกัน ก็รับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจ ของตนเองเช่นกัน ดังนั้น เพื่อป้องกันข้อผิดพลาดเชิงกฎหมายและการตัดสินใจของตน ผู้บริหาร

สถานศึกษาจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง รวมทั้งควรมีที่ปรึกษาทางกฎหมายคอยให้คำแนะนำก่อนการตัดสินใจ 4) การบริหารและการตัดสินใจโดยองค์คณะบุคคล การศึกษาเป็นบริการกิจการสาธารณะที่มีผู้เกี่ยวข้องและได้รับผลจากการบริการจำนวนมาก ดังนั้น เพื่อให้การบริหารและการตัดสินใจมีความถูกต้องและก่อประโยชน์สูงสุดต่อผู้รับบริการมากที่สุด ผู้บริหารควรดำเนินการโดยใช้องค์คณะบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินใจให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และ 5) จัดระบบบัญชีให้ครบถ้วน ถูกต้อง โดยเฉพาะด้านการเงินซึ่งส่วนใหญ่มาจากงบประมาณแผ่นดิน จะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบตรวจสอบการใช้จ่ายเงินของสถานศึกษาทั้งในช่วงก่อนใช้ ระหว่างใช้ และภายหลังการใช้ ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องจัดทำระบบบัญชีให้ครบถ้วนความถูกต้องตามระบบและระเบียบของทางราชการ เพื่อการบริหารของตนเป็นไปด้วยความโปร่งใสและสุจริต

จากเหตุผลความจำเป็นและการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาสภาพการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 เพื่อให้ทราบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการมากน้อยเพียงใด และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

คำถามการวิจัย

1. การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 นำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในระดับใด
2. ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน จะมีความคิดเห็นในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร
3. ได้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ให้เกิดประสิทธิภาพได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 จำแนกตามสถานภาพและขนาดของสถานศึกษา

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2

สมมติฐานการวิจัย

1. ระดับการศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. บุคลากรที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 แตกต่างกัน

3. บุคลากรในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 แตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ในองค์ประกอบของธรรมาภิบาล 6 หลัก ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2552 ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักการมีส่วนร่วม และหลักความคุ้มค่า

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และประธานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 รวมทั้งหมด 1,155 คน จำแนกได้ดังนี้

2.1.1 สถานภาพ

1) ผู้บริหารสถานศึกษา

จำนวน 122 คน

2) ครูผู้สอน	จำนวน 926 คน
3) ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	จำนวน 107 คน

2.1.2 ขนาดสถานศึกษา

1) ขนาดเล็ก	จำนวน 46 โรงเรียน
2) ขนาดกลาง	จำนวน 44 โรงเรียน
3) ขนาดใหญ่	จำนวน 17 โรงเรียน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 จำนวน 288 คน ได้มาจากการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างของประชากร โดยใช้ตารางของ เครจซี่ และมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด. 2553 : 43) และสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสถานภาพและเทียบสัดส่วนจากประชากรตามขนาดสถานศึกษา ได้กลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม โดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก ได้ดังนี้

2.2.1 สถานภาพ

1) ผู้บริหารสถานศึกษา	จำนวน 46 คน
2) ครูผู้สอน	จำนวน 197 คน
3) ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	จำนวน 45 คน

2.2.2 ขนาดสถานศึกษา

1) ขนาดเล็ก	จำนวน 36 โรงเรียน
2) ขนาดกลาง	จำนวน 38 โรงเรียน
3) ขนาดใหญ่	จำนวน 10 โรงเรียน

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพและขนาดของสถานศึกษา จำแนกเป็น

3.1.1 สถานภาพ ได้แก่

- 1) ผู้บริหารสถานศึกษา
- 2) ครูผู้สอน
- 3) ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.1.2 ขนาดของสถานศึกษา ได้แก่

- 1) ขนาดเล็ก
- 2) ขนาดกลาง
- 3) ขนาดใหญ่

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ตามแนวคิดของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริการกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2552 ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่

- 3.2.1 ด้านหลักนิติธรรม
- 3.2.2 ด้านหลักคุณธรรม
- 3.2.3 ด้านหลักความโปร่งใส
- 3.2.4 ด้านหลักการมีส่วนร่วม
- 3.2.5 ด้านหลักความรับผิดชอบ
- 3.2.6 ด้านหลักความคุ้มค่า

4. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่องนี้กับผู้บริหาร ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและครูผู้สอน จำนวนสถานศึกษา 107 แห่ง ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา หมายถึง การบริหารที่เน้นรูปแบบการบริหารตามหลัก นิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องบริหารจัดการให้บรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายตามแนวคิดของการปฏิรูปการศึกษา โดยการยึดหลักบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ที่เน้นการคืนอำนาจให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง อีกทั้งปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารเดิมให้สอดคล้องกับการเป็นนิติบุคคล ในการพัฒนาระบบการบริหารงานทั่วไป ให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ประการ โดยผู้บริหารต้องศึกษาเรียนรู้ และสร้างยุทธศาสตร์สู่ความสำเร็จพร้อมกับการปฎิบัติต่างๆที่ส่งผลต่อการนำธรรมาภิบาลมาใช้ในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล อย่างแท้จริง หลักธรรมาภิบาลประกอบด้วยหลัก 6 ประการ ได้แก่

1.1 หลักนิติธรรม หมายถึง หลักการบริหารสถานศึกษาที่ใช้ความยุติธรรม ความเสมอภาค และความเป็นธรรม ในการดำเนินการตามระเบียบ หรือข้อตกลง ที่เป็นบรรทัดฐานในการปกครองโดยได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกันของผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อย่างเป็นที่ยอมรับของคนภายใน และภายนอกสถานศึกษา มีการคัดเลือกครูใหม่อย่างยุติธรรม มีการ

บริหารบุคลากรที่เสมอภาคกับทุกชาติ ศาสนา และฐานะ ไม่ถือพวกพ้องหรือเลือกที่รักมักที่ชัง ในการพิจารณา ความดีความชอบ ผู้บริหารปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่วางไว้ทุกประการ

1.2 **หลักคุณธรรม** หมายถึง การปฏิบัติงานที่ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม เพื่อเสริมสร้างความซื่อสัตย์ สุจริต อดทน มีระเบียบวินัย ให้เกิดแก่องค์กรเป็นตัวอย่างที่แก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน ประกอบวิชาชีพสุจริตเป็นนิสัยประจำชาติ

1.3 **หลักความโปร่งใส** หมายถึง การสร้างความไว้วางใจ ความมั่นใจ และความโปร่งใสในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านงบประมาณ การบริหารบุคคล การบริหารทั่วไป และการบริหารงานวิชาการ โดยมีการทำเอกสาร หลักฐานข้อมูล และเปิดเผยต่อสาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในสถานศึกษา ปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกส่วนให้มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ โดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวก มีการประเมินผลอย่างถูกต้องเที่ยงธรรม มีประสิทธิภาพจนเป็นที่ยอมรับได้

1.4 **หลักการมีส่วนร่วม** หมายถึง การเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับรู้ และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจร่วมกันตามความเหมาะสม เปิดให้ทุกคนเสียสละร่วมกันในการพัฒนาสถานศึกษา ร่วมปฏิบัติ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลด้วยความยุติธรรม โดยผู้บริหารต้องสร้างบรรยากาศแห่งการมีส่วนร่วมในสถานศึกษา ให้มีความไว้วางใจกัน มีความผูกพัน เป็นอิสระที่จะรับผิดชอบร่วมกัน ด้วยวัฒนธรรมองค์การแบบประชาธิปไตย และทำงานเป็นทีม โดยการสื่อสารแบบกัลยาณมิตร

1.5 **หลักความรับผิดชอบต่อสังคม** หมายถึง การสร้างความตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีต่อ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถให้บรรลุผลสำเร็จ ใส่ใจต่ออุปสรรค ปัญหาและข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา โดยมีความกระตือรือร้นที่จะแก้ปัญหา กล้าที่จะยอมรับผลดีผลเสียจากการตัดสินใจ ดำเนินการบางอย่างทั้งที่มาจากตนเอง หรือผู้ใต้บังคับบัญชา มีความคำนึงต่อผลประโยชน์ของผู้รับบริการ และต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ อีกทั้งแสดงความพร้อมที่จะเสนอข้อเท็จจริง ในการปกครอง ภารกิจของสถานศึกษาต่อสาธารณชน ภายนอก โดยสามารถชี้แจง เหตุผล และพร้อมต่อการรับการตรวจสอบจากสาธารณชน

1.6 **หลักความคุ้มค่า** หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันได้ในเวทีนานาชาติ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

2. บุคลากร หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2

3. สถานภาพ หมายถึง คุณลักษณะของบุคลากรที่ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ หรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา จำแนกเป็น 3 ประการ ดังนี้

3.1 ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษา ผู้อำนวยการสถานศึกษา และรองผู้อำนวยการสถานศึกษา ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ปีการศึกษา 2556

3.2 ครูผู้สอน หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบด้านการสอน ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ปีการศึกษา 2556

3.3 ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เป็นตัวแทนของประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเขตชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ปีการศึกษา 2556

4. ขนาดสถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาหรือโรงเรียนของรัฐที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกออกเป็น 3 ขนาด ดังนี้

4.1 สถานศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีจำนวนนักเรียน ตั้งแต่ 1-120 คน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2

4.2 สถานศึกษาขนาดกลาง หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีจำนวนนักเรียน ตั้งแต่ 121-250 คน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2

4.3 สถานศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีจำนวนนักเรียน ตั้งแต่ 251 คนขึ้นไป สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

1. ได้ทราบระดับการศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 สำหรับสถานศึกษานำไปพัฒนาปรับปรุงการบริหารให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น

2. ได้ทราบผลการเปรียบเทียบการศึกษากาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 จำแนกตามสถานภาพและขนาดสถานศึกษา สำหรับผู้บริหาร ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน นำไปพัฒนาตนเองและการบริหารให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น

3. ได้แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการบริหารสำหรับสถานศึกษา และนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษากาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4. ได้ข้อมูลสารสนเทศสำหรับหน่วยงานอื่น นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการศึกษากาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY